

Józef Buczyński

System bezpieczeństwa europejskiego : zarys problemów badawczych

Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa nr 2, 35-50

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Józef BUCZYŃSKI

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu

SYSTEM BEZPIECZEŃSTWA EUROPEJSKIEGO. ZARYS PROBLEMÓW BADAWCZYCH

Przystępując do analizy europejskiego bezpieczeństwa w ujęciu systemowym, pierwszym etapem powinna być faza definicji najważniejszych pojęć i terminów używanych w procesie badawczym.

Punktem wyjścia do zastosowania analizy systemowej jako metody badawczej w obszarze szeroko rozumianego bezpieczeństwa jest paradygmat holistycznego podejścia do środowiska bezpieczeństwa, czyli rozpatrywanie wszystkich zjawisk i procesów w nim zachodzących wraz ze wszystkimi uwarunkowaniami strukturalnymi jako zorientowanej celowo, złożonej i wzajemnie oddziaływającej na siebie całości, czyli jako systemu.

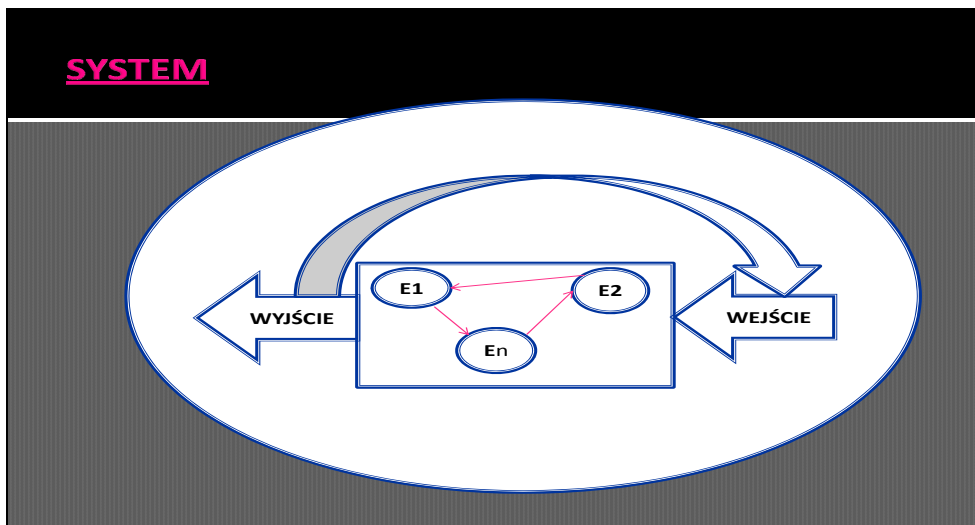
Co zatem kryje się pod pojęciem tak rozumianego systemu? W teorii badań systemowych pod ogólnym pojęciem systemu rozumiemy „zbiór różnorodnych elementów, powiązanych ze sobą różnorodnymi zależnościami, które łącznie tworzą jego strukturę, wyróżniającą się od otoczenia za pośrednictwem uchwytnej granicy, ale ulegający oddziaływaniom płynącym z otoczenia poprzez określone wejścia i oddziaływujący na otoczenie poprzez określone wyjścia, przy czym charakter oddziaływań na wyjściach jest wyznaczony przez oddziaływania na wejściach, zmodyfikowane przez procesy konwersji wewnątrzsystemowej, a charakter oddziaływań na wejściach jest modyfikowany za pośrednictwem sprzężenia zwrotnego przez oddziaływania na wyjściach”.¹

Jak wynika z powyższej definicji, najważniejszymi determinantami systemu są jego elementy i powiązania między nimi – relacje – które łącznie tworzą określoną strukturę funkcjonalną ukierunkowaną na realizację określonego celu. Gdy mówimy o elementach systemu bezpieczeństwa, skłaniamy się oczywiście w kierunku podejścia podmiotowego analizy, w którym na problematykę bezpieczeństwa patrzymy przez pryzmat uczestników – aktywnych kreatorów różnych relacji – tego systemu, którymi w środowisku międzynarodowym mogą być np. państwa jako podmioty prawa międzynarodowego czy organizacje międzynarodowego bezpieczeństwa.

Tak więc za punkt wyjścia prowadzonej analizy należy uznać określenie elementów – podmiotów systemu bezpieczeństwa – a zasadniczym kryterium ich włączenia do procesu badawczego powinno być określenie roli, jaką dany element odgrywa w funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa. Kryterium to służy zatem do identyfikacji istotnych z punktu przyjętego celu analizy funkcjonalnej podmiotów bezpieczeństwa, które stanowią swoiste jądro systemu oraz tych, które nie mają bezpośredniego wpływu na jego funkcjonowanie i są zaliczane do jego otoczenia. Należy jednak pamiętać o tym, że podejście systemowe zobowiązuje do kompleksowego spojrzenia gdyż otoczenie systemu nie jest obojętne dla jego funkcjonowania, występuje zjawisko sprzężenia zwrotnego, w którym zarówno

¹ P. Sztompka, *Analiza systemowa w naukach politycznych*. (w:) K. Opalek (red.), *Metodologiczne i teoretyczne problemy nauk politycznych*. Warszawa 1975, s. 87

system jako całość oddziałuje na otoczenie, jak i otoczenie oddziałuje na system, kreując określone stany zagrożenia bądź bezpieczeństwa.

Źródło: Opracowanie własne.

Gdy przystępujemy do identyfikacji podmiotów bezpieczeństwa – elementów systemu – możemy zastosować co najmniej dwa podejścia, tzw. podejście:

- Szerokie, które definiuje element systemu bezpieczeństwa jako dowolną całość, która odgrywa istotną rolę w jego funkcjonowaniu. Widzimy, że kryterium to jest nieostre i może prowadzić do istotnego poszerzenia elementów włączanych do procesu badawczego;
- Wąskie, które przyjmuje, że kreatorem bezpieczeństwa jest nie podlegająca żadnemu innemu podmiotowi dowolnie zorganizowana całość, która działa samodzielnie z wyraźnie sprecyzowaną wizją wpływania na inne podmioty – elementy systemu oraz jego otoczenia – celem zmiany przebiegu lub utrwalania korzystnych procesów w zakresie kształtowania wewnętrznego i zewnętrznego określonego systemu bezpieczeństwa.

Gdy przechodzimy na grunt europejskiego systemu bezpieczeństwa to jednym, ale oczywiście nie jedynym kryterium identyfikacji, a tym samym włączenia poszczególnych podmiotów bezpieczeństwa do tego systemu może być przynależność geograficzna do kontynentu europejskiego. Gdy spojrzymy przez pryzmat tego kryterium to „Europa to część świata położona w całości na półkuli północnej, na pograniczu półkuli zachodniej i wschodniej, stanowi wraz z Azją kontynent zwany Euroazją (...) Powierzchnia (z wyspami) ok. 10,5 mln km²: umowną granicę lądową prowadzi się wzdłuż wschodniego podnóża Uralu, Embą oraz Obniżeniem Kumsko-Manyckim (często do Europy zalicza się także Kaukaz): od Azji oddzielona cieśninami Bosfor i Dardanele, od Afryki – Gibraltarską i Sycylijską; od północy otaczają Europę morza poboczne Oceanu Arktycznego (Norweskie i Barentsa) oraz śródlądowe Morze Bałtyckie, od zachodu otwarty

Ocean Atlantycki z pobocznym Morzem Północnym, od południa śródlądowe Morze Śródziemne.²

Tak zarysowane geograficzne granice Europy stanowią swoistą przestrzeń systemu, która ułatwia identyfikację państw jako podmiotów – elementów – systemu bezpieczeństwa europejskiego.

Takie podejście dobrze ilustruje poniższa mapa.³

Taka metoda identyfikacji podmiotów systemu bezpieczeństwa jest właściwa dla wąskiego podejścia badawczego, którego zaletą jest precyzyjność ograniczająca zbiór elementów systemu wyłącznie do państw (obecnie 46 państw – podmiotów bezpieczeństwa, elementów europejskiego systemu bezpieczeństwa), co z jednej strony ułatwia analizę ich roli w zakresie kształtowania narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa, ale z drugiej bardzo zawęża liczbę podmiotów gdyż nie uwzględnia np. roli i znaczenia organizacji międzynarodowych, które mają bardzo istotny wpływ na bezpieczeństwo nie tylko w europejskim, ale i światowym – globalnym – wymiarze.

Istotnym jest także to, że podana powyżej geograficzna definicja Europy, a także dołączona mapa przedstawiająca polityczny obraz kontynentu europejskiego dotyczą współczesności i nie uwzględniają żadnych procesów historycznych, kulturowych czy politycznych, które miały i wciąż mają ogromny wpływ na środowisko europejskiego bezpieczeństwa i relacje jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi jego elementami. To w dynamice tych historycznych procesów krystalizowały się współczesne europejskie państwa, doskonaliły się systemy polityczne i sprawowania władzy, rozwijały się nowe struktury i formy

² Encyklopedia PWN online, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/4019472/europa.html>

³ Źródło online: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Europa>

międzynarodowej kooperacji, kształtował się podstawowy system wartości i doskonaliły się różne aspekty funkcjonowania europejskiego kontynentu. I tak np. do kontynentu europejskiego należy w znacznej części Federacja Rosyjska, nie należy natomiast Turcja, a tym bardziej Stany Zjednoczone Ameryki, które od wielu już lat odgrywają istotną rolę w kreowaniu europejskiego bezpieczeństwa. Gdy zatem spojrzymy na przestrzenne usytuowanie naszego kontynentu to widzimy, że jego terytorium na zachodzie sięga po wybrzeża Portugalii oraz Irlandii, na wschodzie dociera do rosyjskiego Uralu, a na południu styka się z Regionem Bliskiego Wschodu, którego państwa odgrywają istotną rolę w systemie nie tylko europejskiego, ale i globalnego bezpieczeństwa. Tak więc czy bez uwzględnienia tych państw możemy mówić, że analiza europejskiego systemu bezpieczeństwa będzie opracowaniem pełnym i kompletnym? Z pewnością nie. Dlatego też, aby dokonać poprawnej identyfikacji podmiotów europejskiego bezpieczeństwa, należy się oprzeć także na innych kryteriach niż tylko kryterium geograficzne.

Punktem wyjścia do przeprowadzenia tej identyfikacji może być np. definicja pojęcia bezpieczeństwa, kluczowego dla całego procesu analitycznego. Bezpieczeństwo ma wiele definicji, lecz naszym celem nie są teoretyczne rozważania na temat bezpieczeństwa, lecz próba implementacji znaczenia tego terminu na grunt analizy systemowej. Według Słownika języka polskiego bezpieczeństwo jest to „stan niezagrożenia, spokoju, pewności”,⁴ przy czym także zostały wyróżnione trzy inne definicje pojęcia zawierające słowo bezpieczeństwo, w tym pojęcie bezpieczeństwo państwa „całość porządku i urządzeń społecznych chroniących państwo i obywateli przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego: w węższym znaczeniu: ochrona ustroju przed zamachami na podstawowe instytucje polityczne państwa”⁵ oraz bezpieczeństwo zbiorowe jako „system polityczno-prawny mający na celu utrwalenie pokoju przez ustanowienie zakazu agresji i zobowiązanie się do pomocy państwu, które padnie ofiarą agresji”.⁶ Z tych definicji jasno wynika, że bezpieczeństwo zawsze należy rozpatrywać w ścisłej korelacji z zagrożeniami i wyzwaniem, które występują lub potencjalnie mogą wystąpić i tym samym powinno być kojarzone z metodami i środkami jego gwarancji w celu zapewnienia pewności istnienia, funkcjonowania i rozwoju podmiotu, którego dotyczą.

Szczególnie istotna jest tutaj definicja bezpieczeństwa zbiorowego, która wpisuje się w systemowe podejście badawcze, którym kierować się będziemy w dalszych etapach prowadzonej analizy. Gdy mówimy o bezpieczeństwie zbiorowym, którego podmiotami są państwa, w swoisty sposób przechodzimy na grunt bezpieczeństwa międzynarodowego, którego w środowisku obowiązują klasyczne reguły podejścia systemowego. Otóż ścierają się tutaj na zasadzie sprzężenia zwrotnego subiektywnie wyodrębniane i często sobie przeciwstawne dwa rodzaje bezpieczeństw, a tym samym i zagrożeń tzn. bezpieczeństwo narodowe poszczególnych państw – podmiotów (elementów) systemu – i bezpieczeństwo międzynarodowe jako swoiste bezpieczeństwo całego środowiska, w którym ten system funkcjonuje.

⁴ Słownik języka polskiego online, <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id-4125>

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

Podejście systemowe pozwala nam też spojrzeć na system bezpieczeństwa międzynarodowego nie tylko jako na sumę bezpieczeństwa poszczególnych, np. państw jako elementów (podmiotów) systemu, lecz również wręcz wymusza uwzględnienia w procesie badawczym wpływu bezpieczeństwa narodowych (wewnętrznych) poszczególnych podmiotów, które aktywnie włączają się do funkcjonowania tego systemu z całym pakietem własnych, narodowych zobowiązań, aspiracji, dążeń i celów politycznych.

Procedura analizy systemowej narzuca pewne prawa i reguły postępowania, wśród których do klasycznych zaliczyć można wyodrębnienie trzech podejść badawczych:

- Podejścia podmiotowego;
- Podejścia przedmiotowego;
- Podejścia funkcjonalnego,

które to podejścia będziemy implementować na grunt analizy systemu europejskiego bezpieczeństwa.

Podejście podmiotowe – cechuje pytanie, a tym samym i identyfikacja o czyją pewność przetrwania i istnienia nam chodzi. Mówiąc o podmiotach bezpieczeństwa dobrą platformą do ich identyfikacji, a następnie analizy jest właśnie wąskie podejście badawcze, którego zaletą jest precyzja ograniczająca ich zbiór prawie wyłącznie do państw europejskich, co istotnie ułatwia analizę ich roli w zakresie kształtowania narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa. Można zastosować także inne kryterium do definiowania podmiotowości. Tym kryterium mogą być np. organizacje międzynarodowego bezpieczeństwa, których członkami, a zarazem i aktywnymi uczestnikami jego kreowania w przestrzeni międzynarodowej są poszczególne państwa mające zarówno określone prawa i przywileje, ale i obowiązki w tym zakresie. Gdy spojrzemy na kontynent europejski, okaże się, że na jego terytorium funkcjonuje wiele takich organizacji, w których kompozycja państw członkowski nie tylko, że wykracza poza przestrzeń analizowanego przez nas europejskiego systemu bezpieczeństwa, ale często składa się także z państw o odmiennych systemach politycznych i tym samym mających bardzo zróżnicowane wizje kształtowania i gwarancji narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa. Istotnym jest również to, że organizacje te działają nie tylko w przestrzeni europejskiej, ale i w globalnym wymiarze, a swym zakresem przedmiotowym obejmują całe spektrum wyzwań i zagrożeń od politycznych, gospodarczych i społecznych po zagrożenia militarne czy ekologiczne.

Na podmiotową płaszczyznę europejskiego bezpieczeństwa można też spojrzeć przez pryzmat organizacji i ugrupowań terrorystycznych i to nie tylko tych, które działają na terenie naszego kontynentu, ale i tych o zasięgu światowym, których aktywna działalność bezpośrednio bądź pośrednio kreuje wyzwania i zagrożenia dla naszego, europejskiego, systemu bezpieczeństwa.

Podejście podmiotowe obliuguje nas także do uwzględniania w procesie analitycznym tzw. podmiotów niepaństwowych (korporacje międzynarodowe, banki, kościoły, partie polityczne czy np. organizacje pozarządowe). Te podmioty przez dynamikę swych działań ukierunkowaną bardzo często na osiągnięcie swoich partykularnych interesów kreują własne cele, potrzeby i strategie działania, które w wielu przypadkach są swoistym nie tylko akceleratorem, ale i kreatorem wyzwań

i zagrożeń zarówno dla środowiska, w których funkcjonują, jak i dla międzynarodowego bezpieczeństwa.

Tak więc możemy powiedzieć, że elementami (podmiotami) systemu bezpieczeństwa będą zarówno aktorzy państwowi dbający o utrwalanie i zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa europejskiego, jak i aktorzy (podmioty) których celem jest zachwianie homeostazy tego systemu i tym samym stanowiący mniejsze lub większe zagrożenie dla jego funkcjonowania.

Jak już mówiliśmy zasadniczymi elementami tego systemu europejskiego bezpieczeństwa są zatem państwa leżące na kontynencie europejskim – są to aktorzy stosunków międzynarodowych najbardziej zainteresowani kwestiami pokoju oraz zarówno wewnętrznego, jak i regionalnego bezpieczeństwa. Gdy spojrzymy jednak przez pryzmat naszych historycznych doświadczeń, możemy znaleźć liczne przykłady, że państwa nie zawsze dążyły tylko do utrzymania pokoju i bezpieczeństwa, lecz były także w stanie je poświęcić w imię własnych, partykularnych interesów, a więc w pewnych momentach historii poszczególne państwa europejskie były istotnym zagrożeniem dla europejskiego a nawet i globalnego bezpieczeństwa. Nie znaczy to jednak, że w tym samym czasie nie były one także elementami europejskiego systemu bezpieczeństwa.

Podejście przedmiotowe do problematyki bezpieczeństwa koncentruje się głównie na zagrożeniach i wyzwaniach, które pojawiają się w przestrzeni bezpieczeństwa i tym samym stanowią swoiste jądro problemowe analiz i badań poznawczych. Pozostaje ono w ścisłej synergii z podejściem podmiotowym, gdyż to właśnie podmioty systemu bezpieczeństwa kierując się najczęściej własną racją stanu, reprezentują własne, partykularne i często sprzeczne interesy na arenie międzynarodowej, będąc kreatorem określonych wyzwań i zagrożeń nie tylko dla narodowego, ale i międzynarodowego bezpieczeństwa. W procesie badawczym należy też uwzględnić, że to właśnie pojawiające się w przestrzeni bezpieczeństwa zagrożenia są swoistą inspiracją do budowy siły politycznej, gospodarczej i militarnej poszczególnych podmiotów, jak i do wchodzenia w różnego rodzaju alianse czy do powoływania do życia rządowych bądź międzynarodowych organizacji ukierunkowanych na przeciwdziałanie tym zagrożeniom. Gdy zatem będziemy mówili o przedmiotowym podejściu do problematyki bezpieczeństwa to należy rozpatrywać nie tylko wewnętrzne i zewnętrzne zagrożenia dla poszczególnych podmiotów czy całego systemu bezpieczeństwa, ale również podejmowane, metody, sposoby i procedury skutecznego przeciwdziałania tym zagrożeniom.

Obecnie w dobie globalizacji zagrożenia przyjmują często wielowymiarowy i ponadnarodowy charakter, a ich spektrum ulega dynamicznym zamianom i jakościowym przewartościowaniom. Coraz mniejsze znaczenie przywiązuje się do zagrożeń o charakterze typowo militarnym, powszechnie panuje przekonanie, że wojna w jej klasycznym znaczeniu w najbliższym czasie nam nie zagraża, chociaż tych zagrożeń też nie tracimy z pola widzenia. Jako jedno z największych zagrożeń dla bezpieczeństwa wskazuje się obecnie na terroryzm czy cyberterroryzm, a wśród całej gamy różnych zagrożeń, jakie pojawiają się w europejskiej, jak i globalnej przestrzeni bezpieczeństwa szczególna uwaga jest ukierunkowana na zagrożenia polityczne, gospodarcze, energetyczne, społeczne, socjalne – rozwarstwienie społeczne, kulturowe, ekologiczne.

Podejście funkcjonalne często też określane mianem procesualnego wprowadza nas w sferę stosunków międzynarodowych, polityki zagranicznej i zachodzących w poszczególnych podmiotach bezpieczeństwa procesów społecznych. Podejście to skupia się więc na analizie funkcjonowania poszczególnych podmiotów bezpieczeństwa, których zasadniczą domeną powinno być nie tylko dążenie do umacniania własnego bezpieczeństwa, lecz również poprzez aktywną współpracę na arenie międzynarodowej – integrację, partnerstwo, pakt, koalicję – zapewnienie bezpieczeństwa w regionalnym, jak i globalnym wymiarze. Widzimy więc, że podejście procesualne spina w jedną całość funkcjonowanie systemu europejskiego bezpieczeństwa – integruje podejście podmiotowe i przedmiotowe – i wielu analityków uważa, że z tego powodu należy je uważać nawet za priorytetowe podejście badawcze.

Podejście funkcjonalne obliguje nas zatem do spojrzenia na dynamikę zmian, jakie zachodziły i wciąż zachodzą w systemie kształtowania europejskiego bezpieczeństwa. Gdy zaś mówimy o zmianie to w procesie badawczym powinniśmy spojrzeć na ewolucję systemu europejskiego bezpieczeństwa, która powinna być swoistą platformą do kreowania nowych wyzwań i rozwiązań.

Od początku kształtowania się europejskiej tożsamości ścierały się i wciąż jeszcze się ścierają dwa sprzeczne poglądy na metody, sposoby i procedury kształtowania narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa. Wciąż nie brakuje eurosceptyków, którzy są wręcz przeciwnikami systemowej integracji w zakresie kształtowania narodowego i europejskiego bezpieczeństwa, a nie brakuje również i takich, którzy stawiają wręcz na izolacjonizm w zakresie kształtowania bezpieczeństwa. Z drugiej zaś strony widzimy euroentuzjastów, którzy tylko na drodze międzynarodowej współpracy, kooperacji, paktów, sojuszy czy aliansów dostrzegają możliwość gwarancji bezpieczeństwa. Ze względu na burzliwą historię naszego kontynentu i tym samym płynące stąd bogate doświadczenie niemożliwe jest przyjęcie jednej możliwej metody kształtowania bezpieczeństwa, a tym samym i wizji uniwersalnego systemu, który w pełni odpowiadałby wszystkim państwom (podmiotom systemu). Wyraźnie jednak widać, że długa droga wzajemnych konfliktów i generowania zagrożeń, które wciąż pojawiają się w przestrzeni bezpieczeństwa skłoniła większość państw europejskich do uznania dialogu i współpracy jako wspólnej platformy do budowy spójnego systemu europejskiego bezpieczeństwa, który swym zakresem kompetencji i odpowiedzialności wykracza daleko poza ramy naszego kontynentu.

Ewolucja systemu europejskiego bezpieczeństwa.

Podejmując próbę przybliżenia pierwszego z opisywanych systemów, który sam w sobie może być problemem badawczym, należy pamiętać, że Europa weszła w XX wiek mocno skonfliktowana, a głównymi aktorami ówczesnej sceny europejskiego bezpieczeństwa były największe wówczas mocarstwa – Wielka Brytania, Rosja, Niemcy, Austro-Węgry czy Turcja.

Za zręby tego systemu można uznać tzw. Trójprzymierze, czyli podpisany w 1873 r. układ sojuszniczy pomiędzy Niemcami, Rosją i Austro-Węgrami, który mówił o udzielaniu przez sygnatariuszy tego Porozumienia wzajemnej pomocy militarnej w przypadku ataku ze strony innego mocarstwa europejskiego, a także o obowiązku prowadzenia wspólnej polityki międzynarodowej w razie zagrożenia ze strony państw spoza układu. Postanowienia Międzynarodowego Kongresu,

który odbył się w 1878 r. w Berlinie przewartościowały ustalenia tego systemu i tym samym zdefiniowały nowy układ sił w Europie, który w różnych konfiguracjach politycznych przetrwał do wybuchu I Wojny Światowej.

Ten etap budowy systemu europejskiego bezpieczeństwa jasno wykazał jak nietrwale mogą być sojusze i porozumienia, a tym samym i fundament systemu bezpieczeństwa, jeżeli nie jest budowane na bazie zaufania, zbieżnych interesów i na spójnej platformie politycznej. Konflikty nie były rozwiązywane na drodze dyplomatycznej, poszczególne strony sporów Międzynarodowych nie były skłonne do kompromisu i chętnie sięgały do metod siłowych w celu osiągnięcia własnych interesów i korzyści. Samo zawiązywanie sojuszy było determinowane jedynie bezpośrednim zagrożeniem, z konieczności lub interesu, co powodowało, że sojusze były od samego początku obarczone brakiem wzajemnego zaufania i to zarówno w stosunku do sojusznika, jak i do potencjalnego przeciwnika. Nie kładziono żadnego nacisku na dialog, pogłębioną długofalową współpracę w zakresie kształtowania wspólnego europejskiego bezpieczeństwa. Nawet w trakcie prowadzenia wspólnych działań zbrojnych sojusznicy zdawali sobie sprawę, że muszą być gotowi do stawienia czoła wzajemnym konfliktom które mogą być koniecznością podziału strefy wpływu w przypadku wspólnego zwycięstwa.

Za drugi system europejskiego bezpieczeństwa można uznać systemem wersalski, ponieważ jego koncepcja oraz struktura organizacyjno-funkcjonalna wyklarowały się po zakończeniu I Wojny Światowej w 1919 r. na Konferencji Wersalskiej w Paryżu, a jego ostateczna, strukturalno-organizacyjna, wersja jako tzw. Liga Narodów weszła w życie w 1920 r. Na podkreślenie zasługuje tu, że podmiotami tego systemu zostało w początkowy okresie 42, a w pewnym okresie nawet ponad 60 państw – czyli swym zakresem terytorialnym daleko wykraczał on poza Europę – a ciekawe jest to, iż USA obligowane tzw. doktryną Monroe'go zdecydowało, że z przyczyn proceduralnych nie będzie brać czynnego udziału tą drogą w kształtowaniu światowego europejskiego systemu bezpieczeństwa i tym samym nie zostało członkiem Ligi Narodów.

Zasadnicza filozofia funkcjonowania Ligi Narodów zwierzała się w Preambule, która mówiła, że:

„Wysokie układające się Strony zważywszy, że dla rozwoju współpracy między narodami oraz dla zapewnienia im pokoju i bezpieczeństwa należy przyjąć pewne zobowiązania nieuciekania się do wojny, utrzymywać jawne stosunki międzynarodowe, oparte na sprawiedliwości i honorze, przestrzegać ściśle przepisów prawa międzynarodowego, uznanych dotąd za normy rzeczywistego postępowania Rządów, przestrzegać sprawiedliwości i skrupulatnie szanować wszelkie zobowiązania traktatowe we wzajemnych stosunkach między zorganizowanymi narodami – przyjmując niniejszy Pakt, który ustanawia Ligę Narodów”.⁷

Wersalski system bezpieczeństwa zawiódł, gdyż nie zdołał utrzymać pokoju na terenie Europy, a jednym z zasadniczych tego powodów był brak spójnej polityki i antagonizm pomiędzy państwami zwycięskimi w sprawie roli Niemiec i Rosji w powojennej Europie. Francja i Wielka Brytania jako dwa główne filary tego

⁷ *Pakt Ligi Narodów*, Paryż, 28 czerwca 1919 r. (Dz. U. z 1920 r. nr 35 poz. 200, Art. 10), tekst. (w:) W. Dobrzycki, *Historia Stosunków Międzynarodowych 1815-1845*. Warszawa 2008, s. 570

systemu, mające pełnić rolę swoistych gwarantów systemu europejskiego bezpieczeństwa okazały się niezdolne do wypełnienia tego zadania. Francja była orędownikiem koncepcji osłabienia Niemiec w stopniu uniemożliwiającym im stanowienia zagrożenia dla bezpieczeństwa europejskiego, a Wielka Brytania obawiając się wzrostu roli Francji, nie wspierała tej koncepcji.

Te oraz inne problemy wynikające m.in. z braku możliwości egzekwowania podejmowanych decyzji i rezolucji oraz ustaleń wynikających bezpośrednio z traktatu założycielskiego spowodowały, że system europejskiego bezpieczeństwa Ligi Narodów zawiódł. W swoim założeniu miał on być nie tylko europejskim, ale i pierwszym globalnym systemem bezpieczeństwa, lecz brak jednoznacznego przyzwolenia członków na wzrost decyzyjności organizacji, a także absencja Stanów Zjednoczonych czy wystąpienie z tego sojuszu w 1933 r. Japonii oraz Niemiec, w 1937 r. Włoch oraz ZSRR (członek tylko w latach 1934-39) sprawiły, że w obliczu realnego zagrożenia, jakim był wybuch II Wojny Światowej Liga nie wywiązała się ze swojego zadania i została formalnie rozwiązana po zakończeniu działań wojennych w 1946 r.

Bazując na pozytywnych i negatywnych doświadczeniach funkcjonowania Ligi Narodów oraz wnioskach wynikających z koalicyjnych działań podczas II Wojny Światowej, po jej zakończeniu wkraczamy w jakościowo nowy wymiar budowy systemu europejskiego bezpieczeństwa. Istotną przesłanką do jego budowy były słowa ówczesnego Premiera Wielkiej Brytanii Winstona Churchilla, który w jednym ze swoich przemówień powiedział o „potrzebie powołania do życia Stanów Zjednoczonych Europy”, a platformą funkcjonowania tego systemu miały być zagrożenia, wyzwania i dążenia w tym zwłaszcza:

- Dążenie do stworzenia wspólnej płaszczyzny rozwoju gospodarczego państw Europy Zachodniej w celu odbudowy zrujnowanych wojną gospodarek;
- Zagrożenie ze strony ZSRR i ekspansji komunizmu, które nasiliło się z chwilą rozpoczęcia zimnej wojny;
- Zamiar włączenia Niemiec do struktur europejskiego bezpieczeństwa, aby zapobiec ich militaryzacji i uzyskać kontrolę nad ich gospodarką;
- Zmniejszenie dystansu gospodarczego dzielącego Europę od USA i obawy o uzależnienie się od pomocy płynącej z tego kraju;
- Silna potrzeba tworzenia poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji jako niezbędnych warunków do odbudowy i rozwoju państw europejskich.

Tak więc pomimo że za zasadniczą platformą integracji europejskiej ukierunkowanej na budowę spójnego systemu europejskiego bezpieczeństwa uznano sprawy gospodarcze, to za pierwsze systemowe rozwiązanie w tym obszarze należy uznać powołany już 04.03.1947 r. w Dunkierce sojusz wojskowy pomiędzy Wielką Brytanią i Francją, do którego na mocy Traktatu Brukselskiego z dnia 17.03.1948 przystąpiły Holandia, Belgia i Luksemburg, tworząc razem tzw. **Unię Zachodnią**. Zasadniczym celem powołania do życia tej organizacji było wspólne przeciwdziałanie powrotowi Niemiec do polityki agresji, a formułą gwarancji wspólnego bezpieczeństwa była zasada udzielania państwom członkowskim natychmiastowej i bezwarunkowej pomocy oraz poparcia przy użyciu wszelkich będących do dyspozycji środków zarówno wojskowych, jak i innych w przypadku, gdyby jedno z państw Unii stało się przedmiotem ataku zbrojnego w Europie.

Za kolejne rozwiązanie systemowe w zakresie europejskiego bezpieczeństwa przyjmuje się powołaną na mocy Traktatu Londyńskiego 05.05.1949 r. **Radę Europy** w formule otwartej organizacji międzyrządowej. Wśród państw założycieli tej organizacji znalazły się takie państwa: Belgia, Dania, Francja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Norwegia, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy, a jej działalność została ukierunkowana na takie obszary bezpieczeństwa, jak ochrona praw człowieka, ochrona zdrowia, mniejszości narodowe, sprawy społeczne, ochrona środowiska, młodzież, kultura, problematyka prawna itd. Na podkreślenie zasługuje to, że organizacja ta jest wciąż dynamicznie działającą strukturą, która swym zakresem odpowiedzialności sięga daleko poza Europę, gdyż aktualnie zrzesza aż 47 państw członkowskich.

W okresie zimnej wojny wkraczamy nie tylko z koncepcjami budowy europejskiego, ale i globalnego systemu bezpieczeństwa, którego zasadniczym i po dzień dzisiejszy najważniejszym filarem jest powołana do życia 24.10.1945 r. **Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)** oraz 04.04.1949 r. **Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO)**. Tak więc na ewolucję systemu europejskiego bezpieczeństwa w procesie badawczym należy patrzeć także przez pryzmat funkcjonowania tych organizacji oraz ich wpływu na kreowanie bezpieczeństwa na naszym kontynencie.

W obliczu rozwiązań o charakterze globalnym Europa podejmował inicjatywy budowy własnych, w dużej części autonomicznych, rozwiązań systemowych. Do takich rozwiązań należy przede wszystkim zaliczyć:

- Powołaną z inicjatywy Roberta Schumana – uważanego za prekursora integracji państw europejskich i tym samym budowy wielopłaszczyznowego systemu europejskiego bezpieczeństwa – w kwietniu 1951 r. w Paryżu **Europejską Wspólnotę Węgla i Stali** (Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, Niemcy, Włochy), która jest uważana na pierwszą w historii Europy organizacją ponadnarodową ukierunkowaną na kreowanie głównie bezpieczeństwa gospodarczego państw członkowskich;
- Powołaną na mocy Traktatów Rzymskich w styczniu 1958 r. **Europejską Wspólnotę Gospodarczą** oraz **Europejską Wspólnotę Energii Atomowej**, których to głównym zadaniem było ujednoczenie procedur gospodarczych oraz stworzenie warunków do powstania i rozwoju przemysłu ukierunkowanego na pokojowe wykorzystanie energii atomowej w krajach państw członkowskich;
- **Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy Europejskiej** – organizację powołaną do życia w sierpniu 1975 r., z inicjatywy Szefa MSZ PRL Adama Rapackiego zgłoszonej na XIX Sesji ONZ w 1964 r., której pierwszymi członkami zostały 33 i to nie tylko europejskie państwa. Szerokie spektrum działań tej organizacji obejmowało m.in. opracowanie kodeksu postępowania w kształtowaniu stosunków międzynarodowych, zagadnienia zapewnienia bezpieczeństwa europejskiego w tym nawiązania stosunków politycznych i wojskowych między NATO a Układem Warszawskim, aspekty militarne bezpieczeństwa, kontrolę zbrojeń, współpracę w dziedzinie gospodarczej, naukowo-badawczej, ochrony środowiska naturalnego oraz w dziedzinie przestrzegania praw człowieka.

W takim wymiarze organizacyjnym i strukturalno-zadaniowym, w którym zasadniczą rolę odgrywała współpraca bilateralna i multilateralna państw na arenie międzynarodowej, jak i aktywność organizacji międzynarodowych, system europejskiego bezpieczeństwa funkcjonował do czasu zakończenia zimnej wojny, czyli do powołania do życia Traktatem z Maastricht **Unii Europejskiej**, która jako związek demokratycznych państw europejskich integrujący funkcje niektórych dotychczas funkcjonujących organizacji bezpieczeństwa, rozpoczęła funkcjonowania z dniem 01.11.1993 r. w następujących obszarach problemowych tzw. filarach funkcjonalnych:

- I – szeroko rozumiana współpraca gospodarcza, walutowa, unia celna, rynek wewnętrzny wspólna polityka rolna;
- II – wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, która ma się koncentrować na zapewnieniu bezpieczeństwa państw członkowskich i pokoju na świecie;
- III – wymiar sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, zwalczanie przestępczości zorganizowanej, terroryzmu, przemytu narkotyków, handlu ludźmi i przeciwdziałanie rasizmowi.

Za cechę charakterystyczną okresu zimnej wojny można uznać to, że był to okres bipolarnego podziału świata, który z jednej strony cechował względnie stabilny poziom stabilności, a z drugiej wysoki poziom zagrożeń militarnych. Tymczasem świat przełomu XX i XXI w., w którym wchodziła Unia Europejska uległ istotnym przewartościowaniom, na który składał się m.in. niski poziom zagrożeń militarnych oraz wysoki poziom innych zagrożeń, z którymi w wymiarze organizacyjnym i zadaniowym musiała się zmierzyć Unia Europejska, budując jakościowo nowy system bezpieczeństwa europejskiego. Uzasadniając tą jakościowo nową rzeczywistość europejskiego bezpieczeństwa, można się odwołać do słów wypowiedzianych przez doradcę prezydentów USA ds. bezpieczeństwa Henry Kissingera, który m.in. powiedział „zagrożenia wojenne w Europie się zmniejszyły, ale niepewność europejskiego bezpieczeństwa jest o wiele większa”.

Podjmując próbę definiowania tych jakościowo nowych zagrożeń dla europejskiego bezpieczeństwa rozumianego jako pochodna zagrożeń dla narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa, można odwołać się do definicji tego pojęcia podanej przez S. Dworeckiego, który przyjmuje, że „zagrożeniem bezpieczeństwa państwa jest taki splot zdarzeń wewnętrznych lub zewnętrznych w stosunkach międzynarodowych, w którym z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju wewnętrznego lub naruszenie albo utrata suwerenności państwa oraz jego partnerskiego traktowania w stosunkach międzynarodowych – w wyniku zastosowania przemocy politycznej, psychologicznej, ekonomicznej, militarnej itp.”⁸

Gdy spojrzymy na zagrożenia dla europejskiego bezpieczeństwa przez pryzmat tej definicji, zauważymy, że spektrum potencjalnych zagrożeń w różnym stopniu jest ulokowane we wszystkich filarach funkcjonalnych Unii Europejskich ze szczególnym uwypukleniem problemów właściwych dla europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa.

⁸ S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*. Warszawa 1994, s. 61

Po analizie spektrum współczesnych zagrożeń dla narodowego i międzynarodowego bezpieczeństwa, przystąpiono do wypracowania wizji europejskiej strategii bezpieczeństwa, w której za jedno z najważniejszych uznano zagrożenia o charakterze politycznym, a ponadto w swoistym katalogu istotnych wyzwań i zagrożeń umieszczono: zagrożenia ekonomiczne, gospodarcze, społeczne, ekologiczne, energetyczne, korupcję, przestępczość zorganizowaną w tym przenikanie struktur przestępczych do aparatu władzy, masowe migracje, terroryzm i cyberterroryzm, rozprzestrzenianie broni masowego rażenia, konflikty regionalne, rozpad państwowości, zmniejszenie nakładów finansowych na bezpieczeństwo.

W odpowiedzi na tak zdefiniowane wyzwania powszechnie przyjęto, że najlepszą metodą przeciwdziałania zagrożeniom jest umacnianie współpracy międzynarodowej, w tym zwłaszcza zacieśnienie procesów integracyjnych w Europie i instytucjonalizacja europejskiego bezpieczeństwa oraz wspieranie procesów demokratyzacji w państwach leżących poza aktualnymi granicami Unii Europejskiej, gdyż słabe państwa o niestabilnej gospodarce i antydemokratycznych strukturach politycznych w pobliżu europejskich granic mogą być przedmiotem istotnych wyzwań dla systemu europejskiego bezpieczeństwa.

Unia Europejska jako organizacja międzynarodowa jest sukcesorem wieloletniego procesu integracji państw europejskich o ugruntowanych strukturach demokratycznych ukierunkowanego na budowę wielowymiarowego systemu europejskiego bezpieczeństwa. Jest to organizacja o charakterze otwartym, gotowa na przyjęcie do swojego grona nowych państw spełniających określone kryteria. Sygnatariuszami Traktatu z Maastricht, a więc założycielami i pierwszymi członkami tej organizacji było 12 państw, a w chwili obecnej Unia w swoim gronie ma 28 państw, które stanowią zasadniczy trzon podmiotowy systemu europejskiego bezpieczeństwa i wciąż jest otwarta na nowych członków.

Strukturę podmiotową systemu europejskiego bezpieczeństwa ilustruje poniższa mapa. Źródło:⁹

⁹ Źródło online: <http://portal.wiedzy.onet.pl>

Istotnym elementem definiowanego przez UE systemu europejskiego bezpieczeństwa są także organy, jak i struktury instytucjonalne, które są usytuowane zwłaszcza w obszarze odpowiedzialności wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, jak i wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony, a wśród wielu na szczególną uwagę zasługują takie organy, instytucje, agencje i komitety jak:

- Parlament Europejski;
- Rada Europejska – Przewodniczący Rady Europejskiej;
- Rada Unii Europejskiej – Prezydencja;
- Trybunał Sprawiedliwości;
- Europejski Bank Centralny;
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych – Wysoki Przedstawiciel ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa;
- Komitet polityczny i bezpieczeństwa;
- Komitet wojskowy;
- Sztab wojskowy UE;
- Komitet ds. cywilnych aspektów zarządzania kryzysowego;
- Instytut studiów nad bezpieczeństwem;
- Europejskie kolegium bezpieczeństwa i obrony;
- Europejska agencja obrony;
- Centrum satelitarne.

Zarysowany został obszar badawczy systemu europejskiego bezpieczeństwa:

- Zdefiniowano wymiar przestrzenny systemu europejskiego bezpieczeństwa;
- Określono podstawowe elementy tego systemu, podmioty bezpieczeństwa, którymi mogą być zarówno państwa, jak i organizacje oraz instytucje odpowiedzialne za globalne, regionalne i wewnętrzne (narodowe) bezpieczeństwo;
- Zaprezentowano ewolucję podmiotową i przedmową systemu europejskiego bezpieczeństwa;
- Przedstawiono spektrum potencjalnych zagrożeń dla europejskiego bezpieczeństwa;
- Wskazano na procedury realizacyjne jakimi kierują się poszczególne podmioty przy realizacji swoich celów strategicznych w obszarze bezpieczeństwa.

Na tak zdefiniowany obszar badawczy można nałożyć swoistą matrycę metodologiczną, która pozwoli nam na zarysowanie problemów badawczych w dziedzinie europejskiego bezpieczeństwa. Jaką matrycę, czyli jaką metodologię mamy zastosować do analizy systemu europejskiego bezpieczeństwa, wskazują nam procedury badawcze właściwe dla nauki o stosunkach międzynarodowych. Możemy zatem mówić o tzw. **podejściu ontologicznym**, które skłania się do prowadzenia analiz, a tym samym i definiowania problemów badawczych w obszarze realnie istniejących systemów składających się z elementów i relacji, jakie zachodzą między tymi elementami – podmiotami systemów bezpieczeństwa – z całą gamą ich kompetencji, przyczynowości istnienia wynikającej z pojawiających się nowych wyzwań i zagrożeń oraz procedur realizacyjnych spinających te elementy w spójny przyczynowo-zadaniowo zorientowany system działania.

Podejście ontologiczne prowadzi nas przez analizę rzeczywistych procesów zachodzących w zmieniającym się środowisku europejskiego bezpieczeństwa. Przyjmuje, że zasadniczymi podmiotami bezpieczeństwa, a więc elementami systemu bezpieczeństwa są państwa oraz organizacje i instytucje międzynarodowe. Inspiruje to do prowadzenia procesu badawczego przez pryzmat retrospektywnych analiz ewolucyjnych zmian, jakie zachodziły na poszczególnych etapach budowy systemu europejskiego bezpieczeństwa i formułowaniu na tej bazie prognostycznych wniosków i jakościowo nowych rozwiązań strukturalno-organizacyjnych. Jednym z zasadniczych kryteriów tych analiz powinna być oczywiście dynamika zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa kształtowana przez pojawiające się na poszczególnych etapach budowy systemu jakościowe nowe wyzwania i zagrożenia. Nie powinniśmy też zapominać o przemianach, jakie zachodziły i wciąż zachodzą w samych państwach jako podstawowych elementach systemu międzynarodowego bezpieczeństwa, które kierując się narodowym, suwerennym interesem mogą być nie tylko stabilizatorami globalnego i regionalnego bezpieczeństwa, lecz również kreatorami nowych (obecnie najczęściej niemilitarnych) wyzwań i zagrożeń.

Wszystkie wymienione kwestie i uwarunkowania mogą być bazą wyjściową do formułowania na gruncie ontologii całej gamy problemów badawczych w obszarze systemu europejskiego bezpieczeństwa, wśród których można m.in. zaproponować takie jak:

- Ewolucja systemu europejskiego bezpieczeństwa;
- System europejskiego bezpieczeństwa – ewolucja wyzwań i zagrożeń;
- Rola NATO w systemie europejskiego bezpieczeństwa;
- Rola ONZ w kształtowaniu europejskiego bezpieczeństwa;
- Od Unii Zachodniej do Unii Zachodnioeuropejskiej oraz rola tych organizacji w systemie kształtowania europejskiego bezpieczeństwa;
- Misje i operacje pokojowe UE oraz ich rola w kształtowaniu europejskiego i międzynarodowego bezpieczeństwa;
- Zagrożenia energetyczne wyzwaniem dla systemu europejskiego bezpieczeństwa;
- Rola instytucji europejskich w systemie europejskiego bezpieczeństwa i obrony.

Inne podejście metodologiczne usytuowane jest w sferze **epistemologii**, która skłania nas do poszukiwania problemów badawczych w obszarze identyfikacji i analizy relacji jakie zachodzą pomiędzy poszczególnymi elementami – podmiotami państwowymi i niepaństwowymi (organizacjami, instytucjami) – systemu europejskiego bezpieczeństwa. Tak więc lokuje nas to bezpośrednio w obszarze nauk społecznych i metod właściwych dla badania stosunków międzynarodowych, których zasadniczym trzonem jest potrzeba zinterpretowania, zrozumienia i wyjaśnienia na gruncie poznania naukowego zaobserwowanych zjawisk i procesów zachodzących w środowisku międzynarodowego bezpieczeństwa. Uwarunkowań którymi kierują się poszczególne podmioty – państwa, organizacje – realizujące swoje interesy polityczne przekładające się na ich aktywności w kreowaniu bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej.

Jako paradygmat podejścia epistemologicznego przyjmuje się założenie, że zasadniczą istotą systemu europejskiego bezpieczeństwa nie są podmioty (państwa, organizacje, instytucje) jako obiekty fizyczne, lecz idee, wizje i koncepcje

ich funkcjonowania, które mają swoje odzwierciedlenie w koncepcjach działania liderów poszczególnych państw bądź kierownictwa organizacji międzynarodowych. Te koncepcje są o wiele ważniejsze niż same obiekty fizyczne, a idee i wizje przekładają się na suwerennie formułowaną przez poszczególne podmioty polityką zagraniczną bądź strategię działania organizacji na arenie międzynarodowej, które z jednej strony mogą służyć stabilizacji systemu bezpieczeństwa, a z drugiej być źródłem nowych wyzwań i zagrożeń. Stanowią one zatem swoiste spoiwo międzynarodowego systemu bezpieczeństwa, które często mogą być inspiracją do powoływania do życia kolejnych organizacji i instytucji odpowiedzialnych za przeciwdziałanie pojawiającym się jakościowo nowym wyzwaniom i zagrożeniom.

Tak definiowana platforma naukowego poznania reguł budowy i zasad funkcjonowania europejskiego systemu bezpieczeństwa inspirowa do sformułowania wielu problemów badawczych, wśród których można wymienić takie jak:

- Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej;
- Europejska polityka bezpieczeństwa i obrony jako instrument funkcjonalny systemu bezpieczeństwa;
- Rola Stanów Zjednoczonych w kształtowaniu systemu europejskiego bezpieczeństwa;
- Unia Europejska – Rosja, procedury współpracy w zakresie kształtowania regionalnego i globalnego bezpieczeństwa;
- Unia Europejska – ChRL, wpływ politycznej i gospodarczej współpracy na system europejskiego bezpieczeństwa;
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, instrumentem realizacyjnym UE w zakresie kształtowania międzynarodowego bezpieczeństwa;
- System europejskiego bezpieczeństwa po zakończeniu zimnej wojny – nowe otwarcie, nowe wyzwania, nowe zagrożenia.

Jak więc widzimy, wykorzystując ontologiczne bądź epistemologiczne podejście możemy sformułować wiele problemów badawczych, których dziedziną jest szeroko rozumiane środowisko systemu europejskiego bezpieczeństwa. Problemów, których rozwiązanie na gruncie naukowego poznania pozwoli nam nie tylko na zinterpretowanie, zrozumienie i wyjaśnienie analizowanych zjawisk i procesów, lecz również na kreowanie jakościowo nowych rozwiązań strukturalno-organizacyjnych oraz mechanizmów przeciwdziałania pojawiającym się wyzwaniom i zagrożeniom, a tym samym na doskonalenie systemu europejskiego bezpieczeństwa w wymiarze podmiotowy, przedmiotowy i funkcjonalny.

Streszczenie

W artykule wykorzystując procedury analizy systemowe oraz podmiotowe, przedmiotowe oraz funkcjonalne podejście badawcze scharakteryzowano system bezpieczeństwa europejskiego. Dokonano identyfikacji podmiotów tego systemu – państw i organizacji międzynarodowych. Wskazano na najważniejsze wyzwania i zagrożenia oraz relacje systemowe. Zaprezentowano ewolucję tego systemu od Unii Zachodniej i wspólnot europejskich do Unii Europejskiej. Wykorzystując epistemologiczne i ontologiczne podejście metodologiczne, zarysowano potencjalne problemy badawcze w obszarze systemu europejskiego bezpieczeństwa.

Summary

In the article using the procedures of the system's analysis and the subjective, objective and functional research approach characterized European security system. Achieved identification subjects this system – states and organizations international security. Conducted and presented the most important challenges and threats and system's relations. Presented evolution this system from West Union and European community to the European Union. To make epistemological and ontological approach clear – out potentials research problems.

Bibliografia

1. Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*. Warszawa 1994
2. Latoszek E., Proczek M., *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*. Warszawa 2006
3. *Pakt Ligi Narodów*, Paryż, 28 czerwca 1919 r. (Dz. U. z 1920 r. nr 35 poz. 200 Art. 10, tekst. (w:) W. Dobrzycki, *Historia stosunków Międzynarodowych państwa 1815-1845*. Warszawa 2008
4. Sienkiewicz P., *Analiza systemowa, podstawy i zastosowania*
5. Sztompka P., *Analiza systemowa w naukach politycznych*. (w) K. Opalek (red.), *Metodologiczne i teoretyczne problemy nauk politycznych*. Warszawa 1975
6. Zięba R., *Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej*. Warszawa 2007
7. Encyklopedia PWN online, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/4019472/europa.html>
8. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Europa>
9. Słownik języka polskiego online, <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id-4125>
10. <http://portalwiedzy.onet.pl>